

Başa Düşə Bilmirəm

İsa Hüseynov

© Seçilmiş Əsərləri. II Cild Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı. Bakı, 1988

Mən qardaşımdan küsmüşəm. Özü də çox bərk küsmüşəm. Amma bu saat özüm də bilmirəm bunun səbəbi nədir? Vəqonda oturub, Bakıda—qardaşımın evində qaldığım yarım ayda olub keçəni gözümlün qabağına gətirirəm. Fikirləşirəm görüm, axı həmişə yadıma düşəndə ömrümü-günümü qurban dediyim, canım-ciyərim bircə qardaşımdan niyə incimişəm? Qardaşım pis qardaşdırmı? Bunu deməyə dilim gəlmir. İkimiz də yetimliklə böyümüşük. Mustafa mənə həm ata olub, həm ana. Bir tikə vaxtından kotan məci tutub, boğazımın çörəyi, əynimin paltarı olub. Əgər Bakıya oxumağa getməsəydi, dünya dağılsaydı da məni uşaq evinə verməzdi. Oxuyub qurtarıb, Kənd Təsərrüfatı nazirliyində işə düzələndən sonra dəfələrlə kəndimizə, xalamın yanına gəlib, “Xədicəsiz dözə bilmirəm, ver aparım, anamın iyini ondan alıram,”—demişdi. Xalam isə inad eləyib bildirmişdi ki, “qızın kənddə nişanlısı var, onilliyi qurtarandan sonra ərə verəcəm, getsin ev-eşik, oğul-uşaq yiyəsi olsun.” O gün indiki kimi yadımdadır. Mustafa hirsindən qap-qara qaraldı. “Mən bacıma ali təhsil verəcəm!”—dedi.—Azmi əziyyət çəkib ki, hələ dünyaya açıq gözlə baxmamış, xeyir-şərini qanmamış ailə qayğısını çəksin?!” Yadımdadır, sevincimdən yaş məni boğdu. Onun üstünə atıldım: “Ömrüm-günüm, ay qardaş, mən sən deyən kimi eləcəyəm,”—dedim. Qardaşım məni qucaqladı, mən də qardaşımı. Mən ağladım. Onun da gözləri doldu. Bilmirəm yetimliyimizdən, ürəyi sınıq olmağımızdandımı, ya nədəndi, bir-birimizi qucaqlayanda, bir-birimizə sığınanda ikimiz də kövrəlirdik. Sonralar başa düşdüm ki, bir-birimizi çox istəyirik, lap çox istəyirik, ona görə də gözlərimizin yaşına hökm eləyə bilmirik. Xalam deyərdi ki, “yetim quzu mələyən olar, yetim uşaq güləyən.” Amma mənimki əksinə idi; Mustafanın qucağına sığınanda dərhal kövrəlirdim. Onda mən Mustafanın öz bacısını necə istədiyini onun ürəyinin döyüntüsündən bilərdim. O məni qollarının arasından buraxmaz, o qədər şirin-şirin söhbətlər eləyərdik ki!.. Axırda da deyərdi: “Səni oxudacam, ali təhsil verəcəm.” Mən onun bu sözlərini sırğa kimi qulaqlarımdan asmışdım. Məktəbdə oxuduğum zaman da, həmişə onun bu sözlərini yada salardım. Qardaşım mənim ali təhsilli, dünyanın işlərindən başaçaan bir qız olmağımı istəyirdi. Bu onun arzusu idi. Mənim qardaşım bax belə qardaş idi. Necə dilim gəlsin deyim ki, Mustafa pis qardaşdır?! Bəs indi ondan niyə incimişəm? Bəlkə ona görə ki, qardaşım Mina kimi arvad alıb? Bəlkə ona görə ki, bu gün o, heç vağzala məni ötürməyə də gəlmədi? Yox, yox, nazirlikdə müşavirəni buraxıb necə glə bilərdi? Bəlkə ona görə ki... Yox, deyəsən, mənim incikliyi belə asanlıqla, bir-iki kəlmə ilə deyib qurtarmaq olmaz. Ürəyim elə doludur ki, heç bilmirəm nədən başlayım. Yaxşısı budur lap əzəldən başlayım.

Pilləkənlə ikinci mərtəbəyə qalxıb qardaşıngil olan otağın qapısına çatanda birdən-birə ürəyim çırpındı. Üst-başıma baxdım. Vaqonda təzə donumu geyməyi yaddan çıxartmışdım. Əynimdəki satın don qırıq-qırıq olmuşdu. Ayaqqabılarım palçığa bulaşmışdı. Kəlağayımın örtüləsi halı qalmamışdı. Fikirləşdim ki, birdən qurbanı olduğum Mustafanın evində qonaq-qarası olar. Bu halda görünsəm onun adına çirkinlik gətirmərəmmi? Deməzlərm: “Bir bu qızın geyiminə-keçiminə bax. Yəqin, heç Mustafa buna gözünün ucuyla da baxmır.” Halbuki qardaşım, hər il sinifdən-sinfə keçəndə mənə bir dəst paltar almışdı. Bircə bu il, evlənəndən sonra bir şey almamışdı. Yox, yox bu halda evində görünə bilmərəm, başım batsın mənim. Kəndçi qızı ki, kəndçi qızı. Pintiliyimi burda da bildirdim. Qoy o bacı ölsün ki, qardaşının adına pis söz dedirdir.

Tez-tələsik ayaqqabılarımın palçığını təmizlədim, təzə donumu çıxarıb əynimə geydim. Kəlağayımı örtmək istəyirdim ki, qapının dalından səs eşitdim. Mustafanın səsinə oxşadı. Ürəyim döyündü. “Səsinə qurban, ay qardaş!” Ayaq tappıltısı eşidildi, indicə Mustafa görünəcək. Qollarım elə bil öz-özünə qalxdı. Bax, indicə boynuna sarılacam. Gəl, gəl, ay qardaş, neçə vaxtdır sənin boynunu qucaqlamıram! Öz aramızdır, arvad alalı məni yaddan çıxarıbsan, gəl, gəl qədəmlərinə sədəqə olum!.. Gör bir mən nə huşsuz bacı imişəm, qardaşımın səsinə gör kimin səsi ilə dəyişik salmışam! Qapı açılanda astanada hacıləylək kimi caydaq, kürəyi çıxıq, arıq, gözlüklü bir oğlan gördüm. Doğrusu, onun üzünə baxanda, ətim çimçəşdi. İnsan da bu qədər eybəcər olarmı? Gözləri ölü qoyun gözləri kimi. Sifəti uzun, sapsarı. Elə bil ömründə gün görməmişdi. Alt dodağı, lap xalamın söylədiyi nağıllardakı divlərin dodaqları kimi yer süpürürdü. Bu oğlanın dalınca ondan bir azca gödək, qırmızı dodaqlı, qırmızı şlyapalı, qırmızı donlu, qırmızı rediküllü, qırmızı tuflili... xülasə, başdan ayağa qırmızı bir gəlin çıxdı. Məni görən kimi ikisi də dayandı. Gözlərini bərəltdilər. Elə bərəltdilər ki, elə bil ömlərində özlərindən başqa adam görməmişdilər. Doğrusu, lap özümü itirdim. Dedim “Yəqin düz gəlməmişəm. Əgər bura Mustafanın evidirsə, bu adamların burda nə işi var?” Amma heç ağzımı açmağa imkan tapmadım. Onda gördüm, qırmızı qızın əlləri belinə gəldi:

—Ay qız, bura sənin üçün zibilxanadır?—Elə qışqırdı ki, bütün dəhliz guruladı.—Bu saat yığışdır bu zir-zibili! Tez ol!.. Zəhləm getdi daha sizin əlinizdən! Adamın üzündə gərək abır-həya olsun!..

Qardaş da yaddan çıxdı, təzə paltar da, kəlağayı da. Özümü elə itirdim ki, nə cavab verəcəyimi də bilmədim.

—Eşitmirsən?.. Karsan?!—deyə qırmızı qız üstümə yeridi. Bir addım dala çəkildim, divara qısılib qaldım. Bu qız məni kimə oxşadırdı? Mən nə vaxt onun zəhləsini tökmüşdüm?..

Birtəhər özümü yığışdırıb çamadanımı götürdüm.

—Ay bacı...

—Mən sənin üçüm bacı deyiləm!..—O, dönüb uzun oğlana baxdı.—Dayıoğlu, bircə dəqiqə məni bağışla. Bunlarla başqa cür rəftar eləmək olmur,—dedi, hirsli-hirsli qapını itələyib açdı və mənim qolumdan çəkib içəri saldı, küncdəki dolu vedrəni və yaş əskini göstərdi:—Götür!.. Necə zibilləyibsən, elə də təmizlə!

Donub qaldım. Dünyada nə cür adamlar varmış! Mustafanın canı üçün, bu qırmızı qızla onun bu eybəcər dayıoğlusunu yol azıb bizim evə gəlmiş olsaydılar, qapı-bacamıza lap bir batman zir-zibil töksəydilər, üzlərinə də üfürməzdim. Ancaq bu gör məni nə günə salır!.. Məni yaş boğdu. Amma neyləyə bilərdim?.. Puçur-puçur tər tökə-tökə vedrəni, əskini götürüb dəhlizi yuyub sildim. Qayıdıb çamadanımı götürdüm. Birdən... Nə eşitsəm yaxşıdır? Mustafanın səsinə!.. Yox, yox, daha bu dəfə səhv eləməirdim! Bu onun səsi idi, hardansa, qapının dalından gəlirdi. Amma... Bəs mən yolumu azmamışdım mı? Mustafa burda, bu vicdansız bibiqızı ilə bu hacıləylək dayıoğlunun evində nə gəzirdi? Lakin sorğu-sual eləməyə vaxt harda idi? Mustafanın səsi lap qapının dalından gəlirdi:

—Ay qız, nə olub, yenə evi nə başına götürübsən?

—Can qardaş! Səsinə qurban olum!

Qapını necə itələdiyimi, özümü necə onun üstünə saldığımı bilmədim. Yəqin, bu gözlənilməz görüşdən Mustafa da özünü itirdi. Çünki mən hey onun qasından, gözündən, yanaqlarından, çənəsindən, boyun-boğazından öpür, boynuna sarılıb hönkürürdüm, o isə quruyub qalmışdı. Mən bayaqkı təhqiri də, qırmızı qızla onun dayısıoğlunu da unutmuşdum. Bu dəqiqə ancaq bircə şeyi hiss edirdim—bir ilin həsrətlisi qardaşıma qovuşmuşdum!

Axır ki, Mustafa da özünə gəlirdi.

—Xədicə!.. Bacı!.. Bəs niyə teleqram vurmayıbsan?—deyə məni öpə-öpə soruşdu. Mənim cavab verməyə halım yox idi. Qardaşımı öpməkdən doymurdun.

Kənara çəkilib bir-birimizə baxdıq. Mustafa kökəlmişdi. Qardaşım daha da qəşəng olmuşdu. Onu təzədən qucaqladım.

—Gəl, gəl görüm...

Mustafa çamadanımı götürdü. Kiçik dəhlizdən içəri keçdik. Ora-bura baxdım. Ürəyim dağa döndü. Qardaşımın nə gözəl ev-əşiyi vardı! Üç otaq bir-birinin içinə açılırdı. Bufet, şifoner, divan, stol, yumşaq kürsülər, gül dibçəkləri, kitab rəfi... Qardaşımın nələri vardı!.. Ay aman, mənim şəklim! Qardaşım mənim şəklimi böyütdürüb divara vurub! Canım qurban, qardaş, varın-dövlətin başından aşsın!.. Elə bil birdən-birə dəli oldum. Qardaşımın evinin divarını, bufetini, şifonerini öpməyə başladım. Sonra yenə onun üstünə

atıldım. Sevindiyimdən nə etdiyimi bilmirdim. O biri otağa yüyürdüm. Nə görsəm yaxşıdır?! Piano!.. Qardaşımın evində piano da vardı. Ancaq daha pianonu öpmədim. Öz-özümə dedim qardaşım elə bilər bacısı doğrudan da dəli olub. Axır ki, bir az özümü ələ aldım. Biz divanda yanaşı oturub uzun müddət bir-birimizə baxdıq. Bilmirəm, o məndə bir dəyişiklik tapa bilirdimi... Nə tapacaqdı ki? Mən elə həmin balaca, arıqca Xədicə idim. Mənim qardaşım isə, xalamın sözü olmasın, lap kişi idi. Bədəndən də, sifətdən də dolmuşdu. Biy... bığ da qoyub! Necə olub ki, bayaqdan bəri görməmişəm? Gör bir bu qara, nazik bığ qardaşımın sifətini necə gözəlləşdirir! Amma heyif ki, bir az qarnı irilənib. Mənim yekəqarın kişilərdən zəhləm gedir. Onlar iş-güc görmürlər, yeyib-yatırlar, qarınları şişir. Biy, dilim qurusun! Məgər Mustafanı elələrinə tay eləyərəm?! Görünür, qardaşım kurorta gedibmiş, orda belə olub... Bir-birimizə baxdıq, baxdıq... Birdən mən güldüm. O da güldü. Niyə gülürdük? Heç özümüz də bilmirdik.

Mən onun işini-gücünü xəbər aldım. O isə xalamı, onilliyi necə bitirdiyimi soruşdu. Xalamın xəstə olduğunu, buna görə də məni Bakıya tək buraxdığını eşidəndə Mustafa kədərləndi. Onun ürəyinin xarab olmasına dözə bilmədim. Mənim kimi bacı ölsün, xalamın xəstəliyini deməsəydim olmazdımı? Tez təskinlik verdim ki: “Qorxma, heç nə olmaz, bir az soyuq dəymişdi.” Durub çamadanımı açmaq, attestatımı göstərmək istədim ki, qardaşım qiymətlərimə baxsın, könlü açılsın. Axı onun mənim yaxşı oxumağımdan böyük arzusu yox idi. Amma... Bugün məni nə qədər gözlənilməz hadisələr gözləyirmiş! Çamadana doğru yönələndə birdən donub qaldım. Qırmızı qızla onun hacıleylək dayısıoğlu qabağında dayanmışdı. Yenə ikisinin də gözləri bəzəlmişdi. Nədənsə qırmızı qızın sifəti də qızarmışdı.

—Mən... mən elə bildim mənzil kirayələmək istəyir. Səhərdən üç-dörd dəfə... tələbələr...—deyə kəkələyirdi. Dayıoğlusu da nə isə demək istəyirdi, ancaq hey udqunurdu.

Mən dönüb Mustafaya baxdım. Yenə çaşbaş qaldım. Bu eybəcər adamlar kimlərdi? Mənim qardaşımın evində nə gəzirdilər? Bu qızın məni təhqir etdiyi bəs deyildimi ki, indi də əl çəkmək istəmirdi? Yoxsa?.. Ağlıma gələn fikirdən elə birtəhər oldum ki, heç özüm də bilmirəm nədən, məni tər basdı. Yoxsa?.. Yenə Mustafaya baxdım. Qardaşım ayağa durdu.

—Bəs siz tanış olmayıbsınız?—deyib əvvəlcə mənim, sonra qırmızı qızın üzünə baxdı. Mustafanın canı üçün, bilsəydim ki, başıma belə iş gələcək, kənddən bəri heç ayaq da basmazdım. Qız əlini mənə uzadıb:

—Mina,—deyəndə elə bildim qırx arşın quyunun dibinə düşdüm. Mina? Qardaşımın arvadı? Budur? Hələ keçən il, nişanlı olduqları vaxt, Mustafanın mənə yazdığı məktublarda təriflədiyi Mina budur? Bəlkə bu başqa Mina idi? Yox, yox, bir talada iki axsaq ceyran olmaz. Bəs qardaşım bunun nəyini tərifləyirdi?.. Bir dəqiqədə insanın beynindən nə qədər fikir gəlib keçərmiş! Elə bil Mustafanın bütün məktubları bircə-bircə gözümün qabağında vərəqləndi. Mina ağıllı, dərrakəli qızıdır; Mina təmiz ürəkli, geniş qəlblidir; Mina sadədir;

Mina gözəldir... Bunları mənim qardaşım yazmışdı. Mənim nə haqqım vardı ki, qardaşımın yazdıqlarına şübhə eləyəydim? Ağıl, dərrakə, təmiz ürək, geniş qəlb, gözəllik... Mən şübhə eləməirdim ki, qardaşımda olan xasiyyətlər mütləq onun ömür-gün yoldaşında da olmalıdır. Əvvəla, Mustafa başqa cür adamla yola gedə bilməz. İkincisi də, xalamın sözü olmasın, “gərək ərlə arvadın torpağı bir yerdən götürülsün.” Belə olmasa onlar bir ailədə kök sala bilməz, qol-budaq atıb bar verməzlər. Bəs, bəs?... Yox, yox, qoy rədd olsun bütün bu şübhələr! Heç yarım saat deyil ki, qardaş evinə qədəm basmışam, ömrüm-günün, canım ciyərim Mustafaya şübhə eləyirəm, onun arvadına lap nifrətlə baxıram. Belə də şey olarmı? Mustafa mənə şərbət əvəzinə zəhər də versə içərəm. Bir də axı, Mina ilə mənim aramda nə olub ki?... Bütün adamlar təmizlik sevirlər. Təqsir mən başı batmış kəndçi qızındadır ki, ayaq basan kimi, bircə dəqiqənin içində, gül kimi dəhlizi zibillədim. Doğrudur, o bir az ucadan danışdı, yaxşı-yaman dedi, ancaq... görünür haqlı imiş. Qaldı ki, onun belə başdan-ayağa qırmızı geyinməsi. Bu nə üçün məndə pis fikir oyatsın? Ona qalsa, gərək bütün yer üzündə hamının bir-birindən zəhləsi getsin. Kimin xoşuna necə gəlirsə, elə də geyinir...

Bu bir neçə dəqiqədən mən belə fikirləşdim və ürəyimdə özümü danlamağa başladım ki, sən kimə bacı olsun, Xədicə, gör bir qardaşının aylarla, bəlkə də illərlə sevib-seçdiyi, yəqin, dəfələrlə sınaqdan çıxartdığı ömür-gün yoldaşına nə gözlə baxırsan! Mən nəinki Minanı qucaqlayıb üzündən öpdüm, hətta onun bayaqdan gözümə ilan kimi görünən dayısı oğluna da ürəkdən əl verdim. Doğrudur, bu dayıoğlunun qalın şüşə arxasından işıldayan gözlərinə baxanda mən yenə bir cür oldum; doğrudur, bu dayıoğlu mənimlə görüşəndə el qaydası kəlmə də kəsməyib, dərhal dabanı üstə dönüb çıxıb getdi, ancaq mən ona haqq vermək üçün bir şey tapmasam da, Mustafanın evinə qədəm basan bu adama pis nəzərlə baxmaq istəmədim.

Vaxtın necə gəlib keçdiyini bilmədim. Qardaşımın ev-eşiyinə, süfrəsinə baxdıqca, sevindiyimdən uşaq kimi atılıb-düşmək istəyirdim. Mina isə mənim nəzərimdə dünyanın ən nəcib, ən gözəl insanı olurdu. Mən hər şeyi yaddan çıxartmağa çalışırdım. Mina evdə hərləndikcə, boy-buxununa, yerişinə, oturuşuna-duruşuna müştəri gözü ilə baxıb, elə bil qardaşıma bu qızı təzədən seçmək istəyirdim. Minanın uca boyuna, incə belinə, ağ maya kimi sinəsinə, buğumlu biləklərinə, şirmayı barmaqlarına, ayıb olmasın, topuqlarına da göz qoyurdum. Niyə gizlədim, mənim bəzəkli-düzəkli adamlardan xoşum gəlməz. Minanın par-par parıldayan qızıl boyunbağısı, qızıl bilərziyi, qızıl saati, üzükləri məni o qədər açmırdı. Ancaq elə o dəqiqə ürəyimdə özümü danlayırdım ki, yoxsa gözün götürmür, Xədicə! Ayıb olsun sənə üçün, Xədicə! Yoxsa, elə fikir eləyirsən ki, bu bir il müddətində qardaşın Minanın bəzək-düzəylə məşğul olduğuna görə səni yaddan çıxardı? Ayıb olsun sənə üçün! Çıxart beynindən bu fikirləri! Onsuz da deyirlər baldızla gəlin kəc olar. Ancaq sən Mina ilə can-bir, qəlb-bir olmalısən. Nə olsun ki, Mina belə qızıla bürünüb? Nə qədər paxılsan sən, Xədicə! Bu cür fikirlərlə oturub-dursan, elə birinci gündən qardaşın evinə üz-gözlük salacaqsan. Çıxart beynindən bu fikirləri! Gör bir səhərdən bəri qardaşın arvadı sənə nə cür can yandırır. O sənə çimmək üçün yer göstərdi, dəyişiklik verdi, yemək otağına gətirib qabağına naz-nemət düzdü. Daha nə istəyirsən?

Özümü danladım. Bərk danladım. Ancaq... yenə ürəyimə bir xal düşdü. Biz süfrə başında oturanda elə mənim kimicə balaca, yumruca, qırmızı yanaqlı, döşü önlüklü bir qız gəldi, mənə əl verdi, bizə qulluq eləməyə başladı. Qardaşım əlini mənim başıma çəkdi, gülümsünüb öz kabinetinə getdi. Elə bu vaxt, bir də gördüm, yenə Minanın buğumlu biləkləri belinə dayandı, gözləri bərəldi.

—Zinnət, səhərdən yenə hansı cəhənnəmdə qalmısan? Oğlanlarla gəzirdin?!

Qız gizlincə mənə baxdı. Yanaqları daha da qızardı. Mən hiss elədim ki, yazıq həyadan yerə girdi.

—Mən gəzəyən deyiləm,—deyə titrək səslə pıçıldadı,—anam xəstələnib.

—Yalan deyirsən!

—Mən ömrümdə yalan danışmamışam.

—Kəs səsini! Elə bir o qalmışdı ki, üz-üzə durub mənimlə dilləşəsən? Həyasız!

Doğrusu, Zinnətin yerində məni tər basdı.

—Mina bacı...

—Sən qarışma!—Mina mənə elə sərt baxdı ki, dilləndiyimə peşman oldum.

Kabinetin qapısı açıldı. Qardaşım başını buladı.

—Mina!

—Nə var? Elə sənsən bunu başımıza mindirən də!

Bəli, ürəyimə xal düşdü. Mənə elə gəldi ki, Mina Zinnətə qəsdən qışqırır. Yəni, a qızım sənə deyirəm, a gəlinim sən eşit. Yəni: “Xədicə, gəlmisən, yaxşı eləmisən, ancaq bəri başdan dərslərini götür!..”

Zinnət qab-qacağı yığışdırıb mətbəxə keçdi. Bir azdan onun gözləri yaşlı, dinməz-söyləməz çıxıb getdiyini gördüm. Heç “gecəniz xeyrə qalsın” da demədi.

Qanım elə qaraldı, elə qaraldı ki!..

Mənə elə gəldi ki, bura gəldiyim bir neçə saat deyil, bir neçə gündür; Minanın bu cür qışqırdığını, qardaşımın qapı arasından boylanıb “Mina!”—deyə bircə kəlmə dillənib

başını buladığını, Zinnətin gözü yaşlı çıxıb getdiyini lap çoxlu-çoxlu görmüşəm. Bəs mənim ipək ürəkli qardaşım buna necə dözür? O qapının dalına çəkilib stolunun arxasında necə sakit otura bilir, necə işləyə bilir?.. Bayaq o öz işindən-gücündən danışanda dedi ki, Kür boyunda təzə elektrik stansiyası tikiləcək, gecə-gündüz layihə üzərində işləyir. İş çox ağırdır. Layihəni başa çatdırmaq üçün ona sakitlik və rahatlıq lazımdır. Belə də sakitlik, belə də rahatlıq olar? Mustafa belə işlərə nə üçün yol verir?

Bu nədir! Qardaşımın barəsində də yaxşı-yaman fikrə düşürəm? Kül mənim kimi bacının başına,—dedim.—Bacı ürəyi hara, qardaş haqqında yaxşı-yaman fikir hara? Ağlını başına yığ, Xədicə! Bu gördüklərin təsadüfi şeylərdir. Sən ki, qardaşını yaxşı tanıyırsan! Onun evində belə xoşagəlməz hadisələr həmişə olmaz. Zinnət qulluqçudur? Əlbəttə! Yoxsa, yad qızının sənin qardaşının evində nə işi var?

Heç özüm də hiss etmədən, fikrim uzaqlara getdi.

Hələ uşaq evində olarkən mən bir hadisənin şahidi olmuşdum—kök bir arvadla bizim müdirin söhbətini eşitmişdim. Arvad, müdirimizdən xahiş eləyirdi ki, bu kiçik qızlardan birini ver, aparım. Müdirimiz əvvəlcə elə bildi ki, arvad sonsuzdur, qızlardan birini övladlığa götürmək istəyir. Amma arvadın qulluqçu istədiyini eşidəndə, müdirimiz dərhal ayağa qalxdı. Onun səsi indi də qulağımdadır: “Biz bu qızları böyüdüb təhsil-tərbiyə verib cəmiyyətimizə yararlı adamlar eləmək istəyirik, siz isə görün nə xahiş edirsiniz! Buyurun çıxın kabinetdən!..”

Nədənsə bu hadisə mənə müdirimizdən heç də az yer eləməmişdi. Onda hələ uşaq idim, onca yaşım vardı. Ancaq çox şeylər fikirləşirdim. Düşünürdüm ki, ümumiyyətlə, bizim ailələrimizə qulluqçu saxlamaq yaraşarmı? Bəlkə mən səhv eləyirdim? Bəlkə qulluqçu saxlamaq o qədər də pis iş deyil? Bilmirəm, elə indi də bu barədə bir şey deyə bilmərəm. Ancaq bircə onu deyə bilərəm ki, özün candan-başdan saz ola-ola, bir idarədə, müəssisədə işləmədiyin halda, nə üçün qulluqçu saxlayasan? Minanın əndamına fikir verəndə, sağlamlığına, biləklərinə, budlarına baxanda adam həsəd aparmaya bilmir. Fikirləşirsən ki, bu cür adam özünü işə versə, dağı dağı üstə qoyar. Bəs o niyə belə eləyir? Bəs niyə mənim qardaşım buna yol verir?.. Zinnətin yaşlı gözlərini xatırladım. “Sən qarışma!”—deyən Minanın sərt səsi qulaqlarımda cingildədi. Bircə kəlmə “Mina...”—deyib qapının arxasına çəkilən qardaşımın məzəmmətli sifəti gözlərimin qabağına gəldi. Qardaşım niyə belə yazıq olmuşdu?

Yox, mən bir az da burda qalsam, mütləq bir iş açacam. Belə getsə mütləq bir narazılıq salacam. Qardaşımın qanı qaralacaq, əlində işi yarımçıq qalacaq. Durub çamadanımı açdım, sənədlərimi götürüb instituta getdim. Yaxşı ki, getdim. Sən demə, bu gün sənədlərin qəbulu dayandırılmış. O biri gün isə fizika-riyaziyyat fakültəsinə girənlər riyaziyyatın şifahisindən imtahan verəcəkmislər.

İşimi görüb evə qayıtdım. Səhər, hələ Mina ilə qardaşım yuxuda ikən durub yenə instituta qaçdım. İmtahan vərəqəmi götürüb, pillələrin üstündə, qapıların ağzında toplaşan

oğlanlardan, qızlardan soraqlaş-soraqlaş ikinci mərtəbəyə qalxdım, riyaziyyat imtahanı gedən otağı tapdım. Mən daha burda növbəyə durub necə ürək çırpıntısı ilə gözlədiyimi, necə imtahan verdiyimi demirəm. Burda, müəllimin qarşısında bülbul kimi ötən qızlardan, oğlanlardan, gözünü döyə-döyə “şparqalka” gözləyənlərdən söhbət açmaq istəmirəm. Ürəyimi deşən başqa sözlərdir.

İmtahan vərəqəsi əlimdə, qan-tər içində, institutdan çıxanda fikrimdə tək bir cə şey vardı: qardaşımın yanına yüyürmək!

Yüyürdüm. Xalam deyirdi ki, “ay Xədicə, bir hirslənəndə sənün üzünü görməyəsen, bir də sevinəndə.” Yaxşı deyirmiş. Lap dəli kimi yüyürdüm. Hiss edirdim ki, izdihamlı küçədə hamı dönüb arxamca baxır. Yəqin ki, lap pörtmüşdüm. Bir yerdə az qala maşının altına düşmüşdüm. Şofer mənə acıqlandı. Amma bu saat heç bir şey mənə təsir eləmirdi. Bir yerdə də milisəner fit çaldı. Sağ olmuş, kim idi ona fikir verən!

Mustafagilin dəhlizinə də bir nəfəsə qalxdım. Zəngi bir neçə dəfə basdım. Mənə elə gəldi ki, içəridə çox ləng tərpənilər. Əlimi yenə düyməyə uzatmaq istəyirdim ki, qapı açıldı. Zinnət təəccüblə mənə baxdı:

—Nə olub, ay bacı?

O cür təhqirdən sonra Zinnətin yenə buraya qayıtması barədə nəinki fikirləşmədim, bu heç yadıma da düşmədi. Bununla ikinci dəfə gördüyüm və ağıllı-başlı söhbət eləmədiyim bir qızın mənim sevincimə şərik olacağına şübhə eləmədən, onu qucaqladım.

—Beş, beş!..

—Nə beş?

Cavab verməyə vaxt harda idi?

—Qardaşım! qardaşım!—deyib içəri yüyürdüm.

Rəngdən-rəngə çalan xara xalatlı Minanı görəndə bir az duruxdumsa da, dayanmadım. O biri otağın qapısına tərəf cumdum. Fikirləşdim ki, indicə Mustafanın boynuna sarılacam. Arzun yerinə yetir, ay qardaş, bacın birinci imtahandan beş aldı,—deyəcəm. Qardaşım sevinəcək, ürəyi dağa dönəcək. Amma... Qapının dəstəyindən tutar-tutmaz, Mina qabağımı kəsdi. Onun qırmızı dırnaqlı barmağı qırmızı dodağının üstünə gəldi.

—Sss!.. Yatır.

Elə peşman oldum, elə qəmləndim ki!.. Mina məni otağa çəkib ara qapını bərk örtdü. Divanda oturub qıçlarını bir-birinin üstünə aşırıdı, xalatının ətəyini düzəltdi və gülümsündü.

—Mən bu gündən qardaşıyın rejimini dəyişdirmişəm,—dedi,—yoxsa bu nədir, gecə səhərəcən işləyir, sən də tək otaqda qulağı batmış kimi qalırsan. Axşamdam uzansın, səhər də beşdə, altıda dursun işini görsün. Ayaq üstə niyə durursan?! Otur də?

Mən onun yanında oturdum, bir əlimdəki imtahan vərəqinə baxdım, bir də ona.

—Mina bacı,—dedim,—olmazmı Mustafanın rejimini sabahdan dəyişdirəsən? Sən doğru deyirsən, səhər-səhər adamın zehni açıq olur. Ancaq...

Sözümü deyib qurtara bilmədim. Minanın qırmızı dırnaqlı şəhadət barmağı yuxarı qalxdı.

—Xədicə!.. Gəl bir şərt kəsək. Sən bizim kiçik bacımızsən. Ona görə də bizim işimizə qarışma. Yoxsa, savaşıraq.

Bu sözləri gülə-gülə, zarafatyana dedi. Ancaq mən hiss elədim ki, Mina bunu ürəkdən deyir, key deyildim ki, qanmayaydım. Səsimi daha da yumşaltmağa çalışdım.

—Mina bacı, bu saat bunu Mustafaya göstərməsəm, ürəyim partlar.

—Bu nədir?

—İmtahan vərəqi. Beş almışam, Mina bacı!

Onun gözləri genişləndi.

—Ay qız, bəs sən bunu səhərdən niyə demirsən mənə? Təbrik eləyirəm səni. Təbrik eləyirəm!

Mina əvvəlcə əlimi sıxdı, sonra elə qucaqladı ki, doğrudan da sevindiyinə şübhə eləmədim. İndi Mina, bayaqkı kimi təkə dədaqlarının ucunda yox, deyəsən lap ürəkdən gülürdü, sevinirdi. Demək o mənim şadlığımın nə qədər böyük olduğunu başa düşürdü. Bununla belə, yenə də məni Mustafanın yanına buraxmadı.

—Zinnət!—deyə üzünü mətbəxə tutub qışqırdı,—Zinka!.. Bu yenə harda batdı qaldı?..

Zinnət qoftasının çirməkli qollarını aşağı sala-sala mətbəxdən çıxdı.

—Zinka!.. Deyəsən mən yenə sənə dərsini verməsəm ağıllanmayacaqsan. Eşitmirsənmi bunun dediyini, niyə çıxmırsan?.. Get bir tort al gətir!

Qız cəld geri qayıtdı. Minanın gözləri güldü:

—Bu saat biz gərək sənin bu “beş”ini əməlli-başlı bayram eliyək, Xədicə xanım.

Dedim:

—Mina bacı, nəyə lazımdır? Niyə zəhmət verirsən qıza?

Mina hirslandı:

—Nə? Zəhmət verirəm? Ayda üçcə dənə sax-sax yüzlük qoyuram onun ovcuna. Burnundan gəlsin. Boğazının çörəyinəcən, əyninin paltarınacan verirəm. Əvəzində gedib qulluqçuların arasında qeybət qırır ki, nə bilim “mənim xozeykam paltarı düjün-düjün yığır, mənə isə könəsini qiymır.” Quluqçular da gedib tanış-bilişin arasında yayırlar. O gün bizim tanışlardan biri qabağımı kəsib guya zarafat eləyir ki, “Mina xanım, bu nədir, deyirlər ərinə göz verib işıq vermirsən.” Mən ha! Mina! Hamısı bunun qeybətinin nəticəsidir. Qovacam... İndiyəcən bilməmişəm sənə məktub yazam, kənddən-kəsəkdən dilsiz-ağızsızın birini yollayasan.

Sözün doğrusu lap məəttəl qaldım. Mina elə həmişəmi belədir? Bəlkə elə doğrudan da Zinnət onu yandırır? Axı, mən görmüşəm ki, həmişə adam yanıqlı olanda, qabağındakının kim olduğuna o qədər də fikir vermir, ürəyi boşalana qədər danışır. Zinnət doğrudan da elə iş elərmə? Mən onun yaşlı gözlərini, necə fağır-fağır dilləndiyini, evdə necə asta-asta, ehtiyatla yeridiyini xatırladım. “Tanışlardan birinin” Mustafa ilə arvadı barədə dediyini beynimdə dolandırdım, ürəyimə xal üstündən xal düşdü. Amma yenə hər şeyi unutmağa çalışdım. Daha doğrusu, Zinnət tort gətirib süfrə açandan sonra Mina yenidən deyib-gülməyə başlayıb dedi ki, ümumiyyətlə, institutlara gələn kənd qızları şəhər qızlarının çoxundan fərsətli olurlar. Gecə-gündüz fikir-zikirləri ancaq oxumaq olur.—Burda Mina qəhqəhə çəkib dedi:—Öz aramızdır, Xədicə, axı kənd qızlarının başqa əlacları yoxdur, indiki zamanədə savadsız qızların müştərisi çox azdır, işə keçmək üçün oxumaqdan başqa çarələri yoxdur.

Söhbətin bu yerində mən bərk tutuldum.

—Ay qız, yoxsa öz üstünə götürürsən?—deyə Mina yenə qəhqəhə çəkdi.—Ayıb deyilmi sənin üçün, Xədicə xanım, heç mən səni elələri ilə müqayisə eləyəm? Əvvəla budur ki, qəşəng ağca qızsan. Bir də ki, sənin arxanda Mustafa kimi qardaşın var. Mustafa proyekt üçün əlli min manata doqovor bağlayıb. Bu o deməkdir ki, sən karlı yerin qızısan, müştərin çox olacaq! Bəs nə! Bütün şəhər həsəd aparır sənin qardaşına!..

Minanın dediklərindən tək bir şey yaman məni maraqlandırdı: əlli min manat? Gör mənim qardaşım necə böyük iş görür ki, ona bu qədər pul verirlər. Ağılna, dərrakənə bacın qurban, qardaş, həmişə qələmin iti olsun!..

Mina ilə söhbətimiz xeyli çəkdi. O, artəldə yeni paltar sifariş verdiyini, imtahanları qurtarandan sonra mənim üçün də paltar tikdirəcəyini deyə-deyə yer saldı. Mən oxumaq istədiyimi deyəndə, yanımda stulun üstünə göbələyə oxşar bir elektrik lampası qoydu.—Gecən xeyrə qalsın,—dedi, gülümsünüb o biri otağa keçdi.

Mina məni ürəyinə yaxın hesab edib bacı kimi danışdı. Mənim sevincimə şərik oldu, qayğımı çəkdi. Bütün bunlar ürəyimi tel-tel elədi. Bircə məsələdən—Minanın Mustafa üçün qoyduğu rejimdən razı qalmadım. Çünki ikinci, üçüncü imtahanlarımı da “beş” verib hər dəfə qardaşımın yanına qanadlanıb uçanda, onu yenə yatmış gördüm.

Bakıya gəlişimin həftəsi tamam olmuşdu, amma hələ qardaşım ilə üz-üzə, diz-dizə oturub söhbət eləməmişdim. Doğrusu, hərdən Mustafanı ürəyimdə məzəmmət edirdim: “arvadının sözü səndən ötrü əmrirmi ki, bircə dəfə onun qoyduğu rejimi pozub, gündə min kərəm canını sənə qurban eliyən bacının yolunu gözləmirsən, ay qardaş?! Məni qınama, arvadın bu rejimi sənənin işinin yaxşı getməsindən ötrü yox, başqa şeydən ötrü çıxardıb. Mənim üzüm gəlmir bunu sənə deməyə, bəs sən özün başa düşürsən?”

Mən Minanı çox danışmaqda günahlandırırdım, amma özüm ürəyimdə nə qədər danışırıdım! Yetim ki, yetim! Hər şeyi ürəyimə salıb qovrulurdum. Ancaq umu-küsülər qardaşımın üzünü görəndə qədər olurdu. Axsamlar institutdan tez gəlib hərdən Mustafanı oyaq tapanda, səhərlər, Mustafa işə getməzdən qabaq süfrə başında onunla qabaq-qabağa oturanda rəngim açılırdı. Belə vaxtlarda qardaşım mehribanca gülümsünüb əlini saçlarıma çəkir, “igid bacım, qoçaq bacım!”—deyə məni oxşayırdı, arabir də o yandan-bu yandan, hətta institutu bitirdikdən sonra məni aspiranturaya qoyacağından danışdı. Mən hələ instituta qəbul da olmamışdım, o isə aspiranturadan söhbət açdı. “Qardaş—tikinti mühəndisi, bacı—alim-fizik!”—deyə daha uzaqlara gedirdi. Mən duyurdum ki, Mustafanın xəyalı gələcəyə uçar, məni doğrudan da alim təsəvvür eləyir. Aydınca görürdüm ki, qardaşım bacısının fərsiz çıxmadığından fərəhlənir. Görürdüm ki, hər dəfə mənə baxanda qardaşımın yorğun sifəti işıqlanır, arzusunun yerinə yetəcəyinə heç bir şübhə eləmir. Yəqin, buna Minanın da şübhəsi yox idi. Bəs birdən-birə ona nə olmuşdu? Mən ilk imtahanı verəndə həqiqətən sevindiyyə şübhə eləmədiyim Mina, yavaş-yavaş tutulmağa, qışqabağını sallamağa başlayırdı. Niyə? Başım çıxmırdı. Mən ikinci imtahandan qayıdanda o, heç təbrik də eləmədi. Üçüncü imtahandan sonra elə bil qara geyinib yasa batdı. Getdikcə hikkəli, qəzəbli oldu. Yerli-yersiz Zinnəti acılayır, hətta, qonaq olduğumu yaddan çıxarıb mənə də köntöy sözlər deyirdi. Bunun hamısını Mustafa da görüb eşidirdi. Ancaq o, yenə qapının arasından boylanıb, bircə kəlmə “Mina!”—deyib başını bulamaqla kifayətlənirdi. “Kişisən, kişi işi gör, qarışma mənim işimə!”—deyə Mina onun üstünə qışqırırdı, Mustafa bir daha başını bulayıb qapının dalında yox olanda təkrarən bir bəhanə ilə yazıq Zinnətin üstünə düşürdü.

Bir səhər mən, instituta getməzdən əvvəl, kitabları götürmək üçün qonşu otağa girəndə gözümlə pianoya sataşdı, yaxınlaşıb qapağı ehmalca qaldırdım, çox sevdiyim “Sənsiz”i astadan çalmağa başladım.

Bir də gördüm Mina xalalarının ədəkləri yellənə-yellənə, döşəməni titrədə-titrədə gəlib başımın üstünü aldı.
—Sən... çalırsan?!

Minanın heyrəti məni təəccübləndirmədi. Axı, söhbətlərimizdən hiss eləmişdim ki, o, kənd qızlarını adam saymır. Dəyirmi, mühərrik stulun üstündə, ayaqlarımı yerdən üzüb ona tərəf fırlandım.

—Çalıram,—dedim.

—Harda öyrənmişən?

—Uşaq evində.

Gözlədim ki, indi Mina sevinəcək, “bir çal, çal görüm necə çalırsan” deyib məni tələsdirəcək. Amma qaşqabağını sallayıb geri qayıtdı, ara qapını örtüdü. Bu nə iş idi?! Mənim bir-birinin ardınca imtahan verməyim, piano çalmağım qardaşım arvadını niyə yasa batırırdı? Dərd məni götürürdü. Ağlıma min fikir gəldi. Doğruluğuna inana bilmədiyim bu qat-qarışıq fikri Zinnətlə söhbətimiz təsdiq etdi.

Bir axşam institutdan qayıdanda Zinnəti dəhlizdə döşəməni yuyan gördüm. Qıza yazığım gəldi: tər içində idi. Saçları dağılıb alınına, yanaqlarına yapışmışdı. Kürəyi buğlanırdı. Dizlərini döşəməyə qoyub, əllərini yaş əskidən ayırmadan, başını qaldıraraq mənə baxanda dərin kədər oxudum. Gözlərinə baxanda elə bil ürəyimin başına göz yapışdı. Tez qollarımı çirmədim. Zinnət mənim fikrimi başa düşüb heyrətlə içini çəkdi.

—Yox, yox, Xədicə!

—Ay qız, bəri ver,—dedim, əskini çəkib əlindən aldım.

Mən döşəməni silib qurtarana qədər o, azı beş-altı dəfə əskini əlimdən almağa çalışdı. İş qurtarandan sonra isə köyrəlib üzumdən öpdü.

—Sən yaxşı qızsan, Xədicə!—dedi. Sonra ara qapıya baxdı və əyilib qulağıma ömrümdə ondan gözləmədiyim sözlər pıçıldadı:—Ancaq sən burda qalma!

Onun üzünə baxdım.

—Niyə?

Zinnət qızardı. Nə isə demək istədi. Amma tərəddüd elədi, ora-bura baxdı daha da pörtdü.

—Qorxma, Zinnət, nə sözün var, de,—dedim.—İndicə özün dedin ki, mən yaxşı qızam.

O yenə ara qapıya baxıb pıçıldadı:

—Keçən il Minanın xalası qızı gəlmişdi. O da sənin kimi imtahan verirdi. Verdi qurtardı, axırda Mina evdən qovdu.

—Qovdu?! Necə yəni qovdu?

—Dedi çıx get yataqxanaya.

Mən duruxdum. Fikirləşdim, dedim:

—Yataqxana, əslinə baxsan daha yaxşıdır. Kurs yoldaşlarının yanında adam oxumağa daha da həvəslənir...

Bu cür sözlərlə Minanın hərəkətinə haqq verirdim, ancaq hiss eləyirdim ki, Zinnət “evdən qovulmağın” əsl səbəbini hələ deməyib.

Dedi:

—Mina qısqanırdı.

—Nə?!

—Qısqanırdı.

—Kimə?!

—Qızı... Mustafa qardaşa.

—Zinnət!.. Nə danışırısan?! Öz xalası qızına?!

Zinnət başını aşağı əydi.

—Əlbəttə, qısqanmırdı,—dedi.

Mən, mat-məəttəl dayanıb ona baxırdım.

—Qısqanırdı, ya qısqanmırdı?

Zinnət qızardı.

—Hamısı bəhanə idi,—dedi.—Hamısı ona görədir ki, Mina bu evdə kənar adam olmasını istəmir... Səni də istəmir, Xədicə.

Bərk sarsıldım. Dünya gözümdə qaraldı. Demək, Mina instituta qəbul olandan sonra qardaşımın evində qalmağımı istəmir? Demək, mənim müvəffəqiyyətlərimdən buna görə dilxor olur?..

Zinnət qulağıma nə isə pıçıldaırdı. Amma mənim qulaq əsas halım yoxdur. Onun sözlərindən yadımda qalan bunlardır:

—Mustafa yaxşı adamdır. O vaxt Minaya dedi: “Sən necə insansan ki, doğma xalan qızıyla da yola getmirsən?” Mina bilirsən nə dedi? Başladı ki: “Xalam qızı mənim həyatıma zəhər qatır, öz evimizdə bizim ər-arvad kimi rəftar eləməyimizə mane olur.” Elə sözlər dedi ki, eşitsəydin, qulaqlarını tutub qaçardın. Sənin qardaşın yaxşı adamdır, Xədicə, ancaq heyif ki, öhdəsindən gələ bilmir onun... O yenə keçən ilki kimi başlasa, Mustafa dillənə bilməyəcək. Mustafa ipək kimi adamdır, sərt söz nə olduğunu bilmir, bu əzəzil də onun yumşaqlığından istifadə eləyir...

Zinnət çox şey danışdı. Ancaq mən qulaq əsa bilmədim.

Birdən ara qapı açıldı. Elektrik lampasının işığında Minanın qızıl boyunbağısı, rəngdən-rəngə çalan xalası parıldıdı.

Gözləri bərəldi.

—Elə bir bu qalmışdı ki, qonağın əlinə əski verib, pol yudurdasan? Əclaf qızı, könlündən xanımlıq keçir?! Bir o qalmışdı ki, qonağının yanında bizi biabır eliyəsən?!

—Mən özüm elədim. Yazığı nahaq yerə danlama,—deyib onun sözünü kəsdim.

Bu dəfə Mina mənə nəinki açıqlanmadı, heç bir köntöy söz demədi, əksinə, mənə qayğı göstərdi ki, nahaqca özünə əziyyət verirsən, sən heç bir işlə məşğul olmamalısan, bütün qüvvəni imtahanlara verməlisən... Mən, üzünü divara çevirib gözlərini silən Zinnətə baxdım, onun dediklərini və necə gündən bəri Minanın necə qasqabaqlı, necə hirsli gəzib-dolandığını xatırladım. Quruyub qaldım. Heç nə başa düşə bilmədim. Lakin hələ bu az imiş.

Ailəliklə süfrə başında oturanda görüb-eşitdiklərim ayağımı yerdən üzdü. Mina gülür, danışır, hətta mənim kimi baldızı olması ilə fəxr eləyirdi. Bəlkə Zinnət elə doğrudan da dedi-qoduçul qızıdır?..

Mina mənim axıncı imtahandan, fizikadan kəsilməyimdən qorxdığını deyib, bu imtahana möhkəm hazırlaşmağımı məsləhət gördü.

Sonra üzünü Mustafaya tutdu:

—Bilirsən, neyləmişəm?

Mustafa çəngəli havada saxlayıb başını qaldırdı. Qardaşım elə yorğun idi ki, deyəsən, dillənməyə də ərinirdi. Ürəyim titrədi: qardaşımın sifəti solmuş, gözlərinin altı kölgələnmişdi. Fikirləşdim ki, deyəsən, o “rejim”dən sonra axşamdam yerinə uzansa da, doyunca yata bilmir.

Fikrimi Mustafanın sualı qırdı:

—Neyləmişən?

Mina dedi:

—Zakiri qonaq çağırmışam. Bu saat gələsidir. Deyirəm, gəlsin dodağına bir şey sürtək. Qohumum olanda nə olar? Bu saat hər şey pulun başında deyilmi?

Mustafa çəngəli nimçənin kənarına qoydu.

—Heç nə başa düşə bilmirəm.

—Sən elə köhnənin dilbilməzisin!—deyə Mina da çəngəli acıqlı-acıqlı boş nimçənin içinə itələdi, salfetlə dodaqlarını sildi.—Deyirəm belə, qızı tapşırıq, kəsməsin, başa düşdün? Doğma qardaşsan, amma bacınla maraqlanmırsan! Bugün zəng vurmuşam instituta. Zakirlə əməlli-başlı danışmışam. Konkursun yekunudur. Axıncı imtahandan tələbələrin çoxunu kəsib tökəcəklər. Bildin?

Mustafa mənə baxıb fəxrlə gülümsündü.

—Mənim bacımı heç kim kəsə bilməz!—dedi.

Məni tər basdı.

Mina məni nə hesab eləyirdi? İndiyə qədər imtahanların hamısından “beş” almışdım, bu axıncıdan da alacağım şübhə yox idi. Lovğalıq olmasın, fizikanı beş barmağım kimi bilirəm. Fiziki-riyaziyyat fakültəsini nəhaq yerə seçməmişəm ki!..

Mən fikirləşdiklərimi beləcə də dedim. Mustafa da sözümü təsdiq elədi. Sonra tufan qopdu. Mina elə hirsləndi ki, ağzından nə çıxardığını da bilmədi. Əvvəlcə məni qanmaz adlandırdı, sonra da qardaşımın üstünə düşdü ki:

—Yəni sən bu dünyadan qandığın bir şey var?! Zakir özü mənə deyib ki, “beşin” biri mincə manatdır. İndi bilik-filan keçmir, başa düşdün?! Kimin pulu, tanışı var, o da qəbul olunur! Qandın?!

—Bura bax, Mina...—Mustafa yorğun-yorğun etiraz elədi. Amma bu vaxt qapının zəngi çalındı.

Zinnət mətbəxdən çıxıb tələsik dəhlizə yüyürdü.

Gələn kim olsa yaxşı idi? Minanın hacıleylək dayısı oğlu!

Mən bu adamla üz-üzə durub kəlmə də kəsməmişdim, bəs onu görəndə niyə ətim çimçəşirdi? Adətim üzrə, yenə özümü danlamağa başladım ki, sən də lap qəribə olubsan, Xədicə, adamlara xarici görkəminə görə qiymət verirsən.

Özümü danladım. Ancaq bu dayıoğlu ilə, ilk görüşümüzdə olduğu kimi, yenə də özümü sındırmadım. Onun Minanın dediyi Zakir müəllim olduğunu biləndə isə elə bil ürəyimin teli qırıldı. Minanın dayıoğlusuna necə qonaqlıq eləyib, “dodağına nə sürtdüyünü” də, mənim haqqımda nə danışdıqlarını da bilmədim. Durub o biri otağa keçdim.

Mən tək birçə şeyin fikrini eləyirdim. Yəni o qədər acizəm ki, müəllimə tapşırırlar?! Belə də çirkin iş olar? Onların yanından niyə qalxdım? Elə o Zakir müəllimin yanındaca deyə bilməzdim ki, mən fizika imtahanından qorxmuram, mən fizikanı beş barmağım kimi bilirəm, mən fizikanı sevirəm, mən heç bir tapşırığa ehtiyac duymadan instituta qəbul olunacam, institutu bitirəcəm, sonra da aspiranturaya girib alim-fizik olacam—bu, qardaşımla mənim arzumdur! Bunları deyə bilməzdimmi? Sabah bu müəllim imtahan götürəndə mənim haqqımda nə fikirləşəcək?.. Nə isə, olan olmuş, keçən keçmişdi...

Səhər intahana gedəndə ürəyim çırpınırdı. İndiyə qədər imtahanların heç birində bu qədər sıxılmamışdım. Minanın dayısıoğlunun qalın şüşələr arxasından baxan gözləri gözlərimin qabağından getmirdi. Bu gözlər məni qorxudurdu.

Bürkü idi. Pəncərə qabağına keçmək, institutun həyatindəki bağçaya çıxıb ağacların kölgəsində sərinləmək olardı.

Amma ayaqlarım sözümə baxmırdı.

Yanımda mənim kimi balaca, ağ kələğayılı bir qız dayanmışdı. Yazıq tir-tir titrəyirdi.

—Səhərəcən oxumuşam. Beynimdə hər şey bir-birinə qarışıb,—deyirdi.

—Elə səhərəcən oxuduğun üçün qarışdırırsan da,—deyə ucaboy, qarayanız bir oğlan, arxasını divara söykəyib istehzalı nəzərlə kəlağayılı qıza baxırdı.—İmtahan qabağı gərək heç nə oxumayasan. Bax, bu lələşin gecə saat on ikiyəcən dağüstü parkda gəzib, sonra kəlləni atıb yatıb. İndi gör necə bülbül kimi cəh-cəh vuracaq.

Oğlan qapının açar yerindən içəri baxdı:

—Eh, növbəmiz çatmaz ki!—deyib kepkasını əlində oynada-oynada bizdən aralandı. Bir az o yanda onun bir başqasına istehza elədiyini eşitdim:—Aya, Nyuton qanunu kimi məşhur bir şeyi bilmirsən? Bəs necə imtahana gəlibsən, bala! Oturaydın nənəyin dizinin dibində da!

Bu oğlan başqalarına yuxarıdan baxsa da, özünə inamı yaman xoşuma gəldi. Məktəbdə bizim fizika müəllimi belələrinə bircə kəlmə ilə qiymət verərdi: “Kəllədir!” Bir istədim onunla, müəllimimizin sözü olmasın, “kəllə-kəlləyə gəlir,” suallaşım, bir daha özümü yoxlayım, bəlkə bu ürək döyüntüsündən, bu sıxıntıdan qurtara bilim. Elə bu vaxt qapı açıldı, içəridə mənim ad-familimi çəkdilər.

Mən, Zakir müəllimin gözlərinə baxmamağa çalışaraq, keçib biletdim.

Əllərim titrəyirdi. Ancaq sualları oxuyar-oxumaz ürəyimə su səpildi. Suallarımın üçünü də bilirdim! Bundan da böyük xoşbəxtlik olarmı?! Fikirləşmək üçün ayrılmış stollara yaxın da getmədim. Hətta, bu dəfə, bədənimə lərzə salan o qorxunc gözlərə baxmaqdan da çəkinmədim.

İmtahan vərəqəmi müəllimin qabağına qoydum. Suallarımın üçünü də birnəfəsə danışdım. Susdum. Gözlədim. Müəllimin nəinki eyni açılmırdı, əksinə, gözləri daha da ölgünləşirdi, sallaq dodağı daha da sallanırdı. Birdən bu dodaqlar yavaş-yavaş aralandı və mən xırıltılı bir səs, dəhşətli bir kəlmə eşitdim:

—Bilmirsən!

Gözlərimə qaranlıq çökdü. Qarşımda bu eybəcər adamın gözlüyünün şüşələrinin parıltısından başqa heç nə görmədim. Ona nə dediyim, imtahan otağından necə çıxdığımı yadımda deyil. Təkcə o yadımdadır ki, özümə gəlib yan-yörəmə baxanda özümü institutun qabağında, skamyada gördüm. Axşam düşürdü. İnstitutun qabağında heç kəs yox idi, hamı çəkilib getmişdi. Məndə ayağa durmağa təqət qalmamışdı. Bu necə olan işdi?! Mən niyə kəsildim?! Heç nə başa düşə bilmirdim.

Haman qarayanız, ucaboy “Kəllə” oğlan yanımda oturmuşdu, ikiqat olub xısın-xısın ağlayırdı, göynəyirdi.

—Kəsdilər, a bacı! Məni! Məni! Nyuton kəsdilər!—deyirdi.

Mən də ona qoşulub ağladım.

Nə qədər vaxt keçdiyini bilmədim.

İnstitutun qabağında bir maşın dayandı. Qırmızı şlyapalı, qırmızı tufllili bir qadın maşından düşdü. Sonra institutdan uzun bir adam çıxdı.

—Hə, dayıoğlu, işlər necədir?—deyə Mina ucadan soruşdu. Dayıoğlu iki barmağını yuxarı qaldırdı və xırıltı ilə güldü.

—Qonaqlığın üstə sən istəyən qonaqlıq da gəldi, afərin!—deyə Mina onun qoluna girib maşına sarı çəkdi. Maşın tərpənəndən sonra, necə oldusa, mən yenə imtahan vərəqəmə baxdım, orda yazılmış “iki” sözü yanında dayıoğlunun iki barmağı gözümün qabağına gəldi. Dəli kimi ayağa sıçradım. Maşına tərəf yüyürdüm. Amma maşın uzaqlaşdı...

Qapını Zinnət açdı. Sualı-sual üstündən yağdırdı. Dilim bağlanmışdı.

Qəhərimi boğa-boğa otaqdan-otağa keçirdim, qardaşımı axtarırdım. Ancaq, adamın işi tərs gətirəndə hər tərəfdən gətirmiş: Zinnət dedi Mustafa nazirliyə müşavirəyə gedib.

Taqətsiz, divanda oturdum. Niyə oturdum? Mən daha bu evdə otura bilərdimmi? Yoxsa, qardaşıma şikayət eləmək, kömək istəmək fikrində idim?..

Birdən, qardaşımın qapı arasından boylanıb bircə kəlmə “Mina!”—deyib başını buladığını, Minanın isə əllərini belinə qoyub qışqıra-qışqıra onun üstünə yeridiyini, Mustafanın dərhal qapı dalına çəkilib, öz stolunun arxasına qapılıb qaldığını xatırladım.

Yarım ay əvvəl məhəbbətlə dolu bacı ürəyilə qapısını açdığım qardaş evini buz kimi soyuq ürəklə tərk elədim...

Yazıq qardaşım! Gözəl, alicənab, rəzil qardaşım! Niyə bu kökə düşdün? Niyə? Niyə? Başa düşmürəm. Başa düşmürəm!...

Veb direktor: Betti Bleyer
Mətni yığdı: Səkinə İsgəndərova
Yoxladı: Gülnar Aydəmirova
Veb üçün hazırladı: Aydan Nəcəfova
AZERİ.org-a qoyuldu: Noyabr, 2004